

¹³ V. Sekspyro „Otelo“, J. Rainio „Aukso žirgas“, L. Tolstojaus „Pasaka apie tris brolius, nebyle seserį, seną velnią ir tris velniūkščius“, M. Tveno „Princas ir elgeta“, R. Tagorės „Namai ir pasaulis“, O. Vaildo „Pasakos“, Anderseno „Lakštingala. Pas Kristaus eglele“.

¹⁴ J. Trajanovskio „Gamta ir jos reiškiniai“ (D. 1—4), „Gamtos mokslo vadovėlis“, G. Seršenevičiaus „Bendrasis teisės ir valstybės mokslas“, J. Barono „Žmogaus kūnas“ ir „Kaip tirti gamtą“, J. Murkos „Vaikų darbymečiui“ (D. 3—4).

¹⁵ „Kultūros“ bendrovės leidinių (jų tarpe literatūros klasikų V. Sekspyro, R. Tagorės, O. Vaildo ir kt.) uždraudimas sukėlė Anglijos spaudoje nemalonių atgarsių. Pateiksime ištrauką iš K. Vairo-Rackaus 1927 m. gegužės 21 d. laiško švietimo ministrai K. Šakeniui:

„Turiu vieną prašymą į Tamstą. Nelabai senai, matyt, tulų „geradarių“ pasirūpiniu, užsienių spaudoje paleista žinia, buk Lietuvos Vyriausybė prašalinusi iš mokyklų knygynų Rabindranath Tagore, Oscar Wilde, Wells ir Shakespeare'o kūrinius. Pasirodžius anglų spaudoje tai žinia, aš tuoj dementavau ją („Daily Herald'e“, darbo partijos organe, kurs įdėjo savo korespondento iš Kauno pranešimą). Paskui, gavęs U. R. M-jos telegramu instrukcijas dementuoti žinią apie Shakespeare'o, padariau tai per Reuter'io ir Exchange telegrafo agenturas. Nežiūrint bei gi visų mano pastangų atitaisyti Vakaruose, vis tik dar kartais pasirodo spaudoje insinuacijos mūsų vardu. Štai, rimtas konservatorių krypsnio dienraštis „The Daily Telegraph“, gegužės 12 d. redakcijos straipsnyje pajaukia mus už tai, kad mes buk uždraudę Shakespeare'o kūrinius. Tuo reikalu mačiausi šiandien su „Daily Telegraph“ vyriausioju redaktorium, ir jis žadėjo „atitaisyti“ tą skriaudą, kokią padarė savo straipsniu mūsų vardu“.

Laiško autoriui prašė ministrą išaiškinti, kas atsitiko, nes, esą, nebūna juk dūmų be ugnies. Toliau jis pažymėjo, kad anglų spauda „ypatingai dėl Shakespeare'o yra labai jautri.“ (CVA, f. 391, ap. 4, b. 1265, l. 263).

To meto užsienio spaudos atgarsių dėl minėtų autorių knygų uždraudimo pasitaiko ir šiuo metu. 1962 m. tyrinėtojas N. Caterdži (Chaterji) iš Londono, rašęs darbą „R. Tagorė ir Vakarai“, kreipėsi į Lietuvos TSR Knygų rūmus, prašydamas suteikti duomenų apie didžiojo indų rašytojo kūrinių vertimus į lietuvių kalbą ir paaiškinti, dėl ko buvo uždrausti R. Tagorės raštai Lietuvoje.

Iš Humanitarinių mokslų ir literatūros draugijos veiklos

Prie Kauno universiteto humanitarinių mokslų fakulteto 1927 m. buvo įsteigta Humanitarinių mokslų ir literatūros draugija. Joje buvo 4 skyriai: literatūros, istorijos, filologijos ir filosofijos. Draugijos Literatūros skyrius įsikūrė 1927 m. vasario 28 d. Tikraisiais draugijos nariais buvo Kauno universiteto profesoriai J. Tumas, V. Krėvė, B. Suoga, V. Mykolaitis-Putinas, M. Biržiška, S. Ciurlionienė, J. Herbačiauskas, be to, žymesni to meto rašytojai L. Gira, A. Vienuolis, F. Kirša, P. Vaičiūnas, Vydūnas, M. Vaitkus. Draugijos pirmininku buvo V. Krėvė, sekretoriumi V. Mykolaitis-Putinas, išdininku J. Tumas. Humanitarinių mokslų ir literatūros draugijos Literatūros skyrius rūpinosi pasaulinės literatūros veikalų vertimais į lietuvių kalbą: parinkdavo verstinus kūrinius, surasdavo vertėjus, rūpinosi vertimų išspausdinimu. Centriname valstybiniame archyve yra dokumentų apie tą Literatūros skyriaus veiklos barą.

Trys raštai švietimo ministrai

1

Humanitarinių mokslų ir literatūros draugija	J. E. Ponui Švietimo Ministeriui
Literatūros skyrius	
1928 m. birželio mėn. 20 d.	Aukštai Gerbiamas Pone Ministeri
Nr. 8	

Humanitarinių Mokslų ir Literatūros Draugijos Literatūros Sekcija, vykdydama savo pasiryžimą leisti geriausių Europos literatūrų kūrinius lietuvių kalba, yra atidavusi į spaudą keturis naujus vertimus: „Meterlinko „Mariją Magdaleną“¹, Moljero „Tartiu-Į“², Z. Krasinskio „Nedieviškąją Komediją“³ ir Meterlinko „Mėlyną Paukštį“⁴. Du pirmieji vertimai šiomis dienomis jau išeina iš spaudos.

Kadangi šitų naujų leidinių išlaidoms apmokėti anksčiau gautųjų lėšų nebepakanka ir be to jau yra paruoštos spaudai dvi naujos knygos, tai turime garbės prašyti Pone Ministerį duoti parėdymą, pervesti iš skirtos šiam reikalui sumos Literatūros Sekcijos Kasininko kan. J. Tumo vardu 10.000 litų.

Atsiskaitymas iš gautųjų lėšų su Knygų Leidimo Komisija stropiai vykdomas.

Teiktės priimti, Pone Ministeri, aukštos mūsų pagarbos pareiškimą.

Pirmininkas V. Krėvė-Mickevičius
Sekretorius V. Mykolaitis

CVA, f. 391, ap. 4, b. 1265, l. 128.

Humanitarinių mokslų ir literatūros draugija
Literatūros skyrius
1928 m. spalio mėn. 20 d.
Nr. 13

Ponui Svetimo Ministeriui

Atsiskaitė iš gautos paskolos, pranešame Ponui Svetimo Ministeriui, kad turime paruošę spaudai šiuos veikalus: „Cezaris ir Kleopatra“ B. Sou⁵, „Tėvas Gorijotas“ Balzako⁶, „Hamletas“⁷ ir „Karalius Lyras“⁸ Sekspyro, „Nusikaltimas ir bausmė“ Dostojevskio⁹, „Jola“ Zulavskio¹⁰ ir Rabindranato Tagorės novelių rinkinį¹¹.

Todėl darbo vykinimui prašome išduoti Literatūros Skyriaus kasininko kan. J. Tumo vardu 10.000 Litų paskolos su teise atsiskaitymo iš tos paskolos knygomis.

Pirmininkas V. Krėvė Mickevičius
Sekretorius V. Mykolaitis

CVA, f. 391, ap. 4, b. 1265, l. 118.

Humanitarinių mokslų ir literatūros draugija
Literatūros skyrius
1929 m. sausio mėn. 17 d.
Nr. 15

Ponui Svetimo Ministeriui

Pareiškimas

Humanitarinių mokslų ir Literatūros Draugijos Literatūros skyrius turi garbę prašyti Poną Svetimo Ministerį suteikti vertinams spausdinti paskolos 20.000 litų su teise atsiskaityti atspausdintomis knygomis, darant Svetimo Ministerijai 35 nuošimčius nuolaidos iš nustatytos pardavimui kainos.

V. Krėvė Mickevičius
Hum. mokslų ir Literatūros draugijos Literatūros skyriaus
Pirmininkas
V. Mykolaitis-Putinas
Sekretorius

[rašas: „Paskolos 40.000 lt. paskyrė Min. kabinetas“ [parašas]
CVA, f. 391, ap. 4, b. 1265, l. 103.

Pastabos

¹ Maeterlinckas M. Marija Magdalena. 3 v. drama. Išvertė J. T. K., „Universitas“, 1928. 96 p. 3000 egz.

² Moljeras. Tartufas arba veidmainys. 5 v. komedija. Iš prancūzų k. vertė S. Ciurlionienė-Kymantaitė. K., „Universitas“, 1928. 104 p. 3000 egz.

³ Krasinskis Z. Nedieviška komedija. Iš lenkų k. vertė F. Kirša. K., „Universitas“, 1928. 112 p. 3000 egz.

⁴ Maeterlinckas M. Mėlyna paukštė. 6 v. ir 12 pav. pasaka. Iš prancūzų k. vertė P. Vaičiūnas. K., „Universitas“, 1928. 200 p. 3000 egz.

⁵ Shaw B. Cezaris ir Kleopatra. 5 v. istorija. Vertė Pr. Kvietkauskas. K., „Universitas“, 1929. 208 p. 3000 egz.

⁶ Balzakas H. Tėvas Gorijotas. Romanas. Išvertė V. Žilinskaitė. K., „Universitas“, 1930.

D. 1. 184 p.

D. 2. 200 p.

⁷ V. Sekspyro tragedija „Hamletas“ buržuazinėje Lietuvoje nebuvo išspausdinta. J. Talmanto išverstas „Hamletas“ 1932 m. spalio 11 d. buvo perskaitytas Lietuvos Valstybės teatre Kaune. Šį kūrinių po kelerių metų išleido „Spaudos fondas“

V. Sekspyro tragediją „Karalius Lyras“ 2000 egz. tiražu 1936 m. išleido „Spaudos fondas“.

⁹ F. Dostojevskio romaną „Nusikaltimas ir bausmė“ išvertė J. M. Balčiūnas-Svaitas. Kūrinys pasirodė 1929–1930 m. 6-iomis knygomis. Išleido leidykla „Universitetas“ (jos leidinių serijos Nr. 11–16).

¹⁰ J. Zulavskio knyga „Ijolė. Mirtų vainikas“ išvertė J. Strazdas-Jaunutis. 1932 m. tą knygą išleido „Sakalas“.

¹¹Po 1928 m. buvo išleistos dvi R. Tagorės apsakymų knygos: „Alkani akmenys“ (K., 1935), „Išsipildymo naktis“ (K., 1934). Abi knygos išvertė J. Kazėnas. Reikia manyti, kad viena kuri iš tų knygų ir buvo Literatūros skyriaus rašte minimas R. Tagorės novelių rinkinys.

Dėl bibliografinių darbų leidimo

Leisti bibliografinius darbus buržuazijos valdomoje Lietuvoje buvo sunku ir sudėtinga. Tuo metu buvo mažai stambesnių bibliotekų, kurios pajėgtų nupirkti didžiąją tų leidinių tiražo dalį. Visuomenė mažai domėjosi tokio pobūdžio leidiniais ir mažai jų pirkto arba prenumeravo. Leisti bibliografiją tuo metu buvo nuostolinga. Dėl to bibliografinių leidinių privačios arba kooperacinės leidyklos leisdavo labai mažai. Stambeni bibliografijos darbai buvo leidžiami valstybės lėšomis. Jų spausdinimu rūpinosi Svetimo ministerijos Knygų leidimo komisija, Kauno universitetas bei kai kurios valstybės remiamos kooperacinės leidyklos („Spaudos fondas“). Čia spausdinama dokumentinė medžiaga duoda duomenų apie kai kurių leidinių spausdinimo bei jų paruošimo istoriją, tiražus, honorarą, jų platinimo klausimą, teikia žinių apie stambų spaudos neįsivydusį M. Urbšienės bibliografijos veikalą ir kt.

V. Biržiškos raštas apie jo sudarytąją „Lietuvių bibliografijos“ III dalį

Ponui Sv. Min. Knygų Leidimo Komisijos
Sekretoriui-Redaktoriui

Pristatydamas rankraštį „Lietuvos Bibliografija. III dalis. Spaudos uždraudimo laikas. 1865—1904 m. ir priedai I ir II dalies“ prašau apsiimti išspausdinti jį Svetimo Ministerijos lėšomis¹.

Rankraštis sudarys daug-maž 30—40 spausdintų lankų, tokio formato, kaip II-ji dalis ir tuo būdu bus už antrąją dalį 2¹/₂—3 kartus didesnis.

Už antrąją dalį honoraras buvo man užmokėtas kaip už žurnalo bibliografiją²—iš viso apie 6000³ litų. Kadangi ta norma mokant už šią trečiąją dalį išeitų perdidelė knygos kaina ir peraukštus mūsų knygų santykiams honoraras (15.000—18.000), tai aš manau, kad tikslingiausia būtų honorarą nustatyti tam tikrą fiksuotą sumą—8—10.000 litų, nes ir nuošimtį⁴ nustatant išeitų daugiau. Ši suma, nors dalinai atitektų įdėtam į bibliografiją darbui, nes dirbau šią dalį daugiau 2 metų kas dieną dirbdamas bent šešias valandas, taip pat šventėmis ir atostogų laiku... Tačiau tuo atžvilgiu pilnai pasiduodu Svetimo Ministerijos nuožiūrai, nes man rūpi pirmučiausiai, kad darbas būtų išspausdintas ir kiekvieno sumoj honoraras man tiks⁵.

Tiktai prašyčiau: 1) kad sutartį sudarius man būtų avanso išduota, jei bus galima bent 2000 litų, nes turiu sumokėti porą skubotų skolų; 2) kad be 15 autorius egz. būtų duota bent 5 egz. pasiūsti bibliografiją bendradarbiams; 3) kad būtų duotas I—2 egz. I ir II d. spausuvei pavyzdimi imti; 4) kad išspausdinus būtų pastatyta išlyga komisinierui nors žurnalams išsiuntinėti po 1 egz., nes iki šiol Sv. Kazim[iero] Dr[augi-ja] ⁶ to nedarė ir nereklamavo.

V. Biržiška

[Apie 1928 m.]

CVA, f. 391, ap. 4, b. 1265, l. 14.

„Spaudos fondo“⁷ raštas

Jo Ekselencijai
Ponui Svetimo Ministeriui

Kaunas, 1929 m. sausio mėn. 16 d.
Koperacijos Sąjungos „Spaudos Fon-
do“ Kaune, Laisvės Alėja 62 Nr.

Prašymas

Bibliografijos Instituto⁸ prie Lietuvos Universiteto iniciatyva Koperacijos Sąjunga „Spaudos Fondas“ nuo 1928 m. pradžios leidžia bibliografijos žurnalą „Bibliografijos Žinios“⁹. Iki šiol to dvimėnesinio žurnalo pasirodė 5 Nr. Nr. Paskutinis 1928 m. 6 Nr. yra paruoštas spaudai ir greitai laiku išeis.

Šis žurnalas, prisilaikydamas tarptautinės bibliografijos taisyklių, registruoja: visus Lietuvoje pasirodančius spaudinius, kuriuos Bibliografijos Institutas gauna iš Vidaus Reikalų Ministerijos organų, lietuviškus spaudinius, leidžiamus okupuotoje Lietuvoje ar užsienyje, jei apie juos turima žinių. Be to, „Bibliografijos Žinios“ duoda ir trumpus atsiliepimus apie tas lietuviškas knygas, kurios yra vertos išplatinti, kurios liečia Lietuvos praeitę ir dabarties tyrinėjimą.